

НООЛОГОТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У цій статті розглянуто різні теорії ієрархії цінностей людини, а також досліджено та проаналізовано чинники, які впливають на формування цінностей сучасного студентства. Висновки з даних досліджень вказують на те, що вища цілеспрямованість та заспокоєння психічних потреб дасть змогу зменшити психологічне навантаження (внутрішні конфлікти) студентів. Переконавання впливають на напрямок розвитку цінностей та емоційний розвиток, що формує світогляд молодої людини. А практично-консервативний підхід студентів допомагає їм у адаптації до сучасних умов суспільно-економічного розвитку, але натомість не дозволяє концентруватись на розвитку власної екзистенції та суб'єктивно-особової активності, потребі досягнень та самостановлення людини як цілісної багатомірної дійсності.

Ключові слова: ієрархія життєвих цінностей, ноетичний – психічний – фізичний вимір особистості, аутодистанція, інтенційність.

Самореалізація молодої людини у період життя пов'язана зі здобуванням вищої освіти та вибором життєвого шляху і є індикатором цивілізаційного розвитку країни. Молодь на сьогоднішній день має не тільки матеріальні можливості для розвитку свого особистісного потенціалу, але й також диктує шляхи самоактуалізації власних талантів через цінності, реалізовані протягом життя. Дані цінності є стимулом у побудові як власного особистісного потенціалу молодої людини, так і розвитку ресурсів країни в цілому.

Важливо з'ясувати, які саме цінності обирає людина. Ми розглянемо чинники, які впливають на цей вибір. Вагомим завданням сьогодення є допомога молодим людям у правильному формуванні цінностей та життєвих напрямків, які б збагачували та розвивали особистість.

Тему формування власних цінностей розглядав ще Епікур з Ефесу, який поділив цінності на натуральні та необхідні та зазначив інтенсивність переживання певних цінностей [2]. Віктор Франкль [7] вказував на те, що між стимулом та реакцією є вибір, отже, людина має свободу вибору як реагувати на ті чи інші події. А на свободу вибору основний вплив мають життєві цінності, у які вірить людина. Це зумовило широку дискусію з приводу того, які ж все-таки цінності є найважливішими та які чинники їх формують. Глибше цю проблему висвітлили такі автори, як З. Фрейд, А. Маслоу, А. Адлер та К. Попельський.

Зигмунд Фрейд одним з перших порушив питання напрямків розвитку особистості. Він зазначив, що прагнення кожної особистості зводиться до підтримки життєдіяльності або її редукції. Культура надає напрямок пізнанню і є головною перешкодою в реалізації прагнень людини. Фрейд зазначав, що важливим чинником розвитку цінностей є умови, які надані людині для самореалізації [4].

Для А. Маслоу, основоположника гуманістичної психології, творчий потенціал є результатом здорового спрямування розвитку людини, у результаті чого особистість втілює в життя власну мету – сенс життя. Особистість є тим чим вона стає у процесі самореалізації. А. Маслоу стверджував, що потреби дані від народження і надав усім потребам певну ієрархію, у якій задоволення нижчих потреб призводить до задоволення вищих потреб. Ця ієрархія

цінностей має п'ять категорій: фізіологічні (фізіологічні потреби), безпеки (передбачуваність оточення), приналежності (потреба у любові та прив'язаності, місця у сім'ї, серед ровесників, приналежності до групи чи організації), визнання та повага (почуття власної компетентності, довіри оточення, сили, досягнення, незалежності й свободи), самореалізації (людина стає тим, ким повинна стати, відповідно до своєї природи. Становлення – це досягнення найвищого рівня власних можливостей).

Маслоу А. вважає, що люди бояться ризикнути підкорити життя власним мріям. Людина швидше віддасть відповідальність за власні вчинки іншим. Деякі особи навіть не знають ким себе бачать і що хочуть у житті реалізувати. Причиною такого явища є середовище, яке хоче підкорити індивіда власним правилам для кращої передбачуваності поведінки певної людини [2].

На підставі власних клінічних досліджень Альфред Адлер дійшов висновку, що повинна існувати сила, за наявності якої людина з фізичними та психічними дефектами могла б не тільки їх применшити, але і перемогти. Життєва сила є більшою, коли людина вчиться синхронізувати власні інтереси з інтересами оточення. Адлер вважав, що сенс життя дає можливість суспільству керувати людиною, що обмежує розвиток егоїзму та почуття самотності [5].

Казимир Попельський прийняв ноетично-екзистенційний підхід до розуміння цінностей. Людина відкриває світ цінностей через участь у ньому. Керуючи власними інтелектуальними та емоційними можливостями, особа впливає на творення власної екзистенції. Цінності у цій екзистенції інтерналізуються з потреб, суб'єктивно-особової активності, потреби досягнень та ставлення людини. Людина через власне ставлення формує своє життя. Це формування відбувається внаслідок усвідомлення на зразок „Ага!” або простого розуміння правил життя. Автор розглядає особистість у трьох вимірах: фізичний (біологічні функції), психічний (психічна активність) та ноетичний (ноетичне ставлення). Ноетичний вимір особистості охоплює потреби волі, гідності, любові, вибору, самопожертви, аутодистанції, творчості та інтенційності [6].

Метою дослідження є вивчення проблеми формування цінностей студентської молоді на прикладі

емпіричних досліджень студентів Волинського державного університету. Проаналізуємо результати досліджень, які допоможуть визначити чинники, які впливають на формування цінностей сучасної молоді.

Матеріали та методи. Для дослідження було використано дві методики, на базі яких опрацьовано кореляційні зв'язки, описані в цій роботі. Першою методикою є Тест Ноо-Динаміки, створений професором Казимиром Попельським у 1985 році для дослідження рівня відчуття змісту життя. Методика має 100 тверджень. Твердження тесту діляться на 4 категорії: ноетичні якості (життєвий досвід, власні потреби), ноетична темпоральність (як людина може реалізуватись в часі: минулому, теперішньому та майбутньому), ноетична активність (вчинки, які людина реалізує в процесі свого життя, які ведуть до формування себе) та ноетична позиція (усвідомлене «прагнення до...», а також суб'єктивне ставлення до реальності). До даних категорій входять 36 шкал [8].

Другою методикою є Шкала Вибору Цінностей Казимира Попельського (учня та співавтора концепції логотеорії Віктора Франкля), яка була побудована на основі «концепції багатовимірної реалізації людини» [8]. Шкалу створено у 1985 році, вона складається з 21 цінності у трьох вимірах, а саме: фізичний, психічний та ноетичний.

У дослідженнях брала участь група студентів із трьох потоків 1-х – 2-х курсів факультету іноземних

мов (англійська лінгвістика, прикладна лінгвістика) та факультету міжнародних відносин (фмв). Група налічувала 117 осіб (86 дівчат та 31 хлопець), де спеціальність англійська лінгвістика нараховувала 44 особи (42 дівчини та 2 хлопці), прикладна лінгвістика нараховувала 37 осіб (26 дівчат та 11 хлопців), факультет міжнародних відносин – 36 осіб (19 дівчат та 17 хлопців). Заповнення студентами тестових завдань у англійської лінгвістики зайняло 35-45, у студентів прикладної лінгвістики – 40-50, а у студентів факультету міжнародних відносин – 60-90 хв. У Луцьку проживає 111 досліджуваних осіб, 6 – у сусідніх містах та селищах.

Аналіз досліджень. Виявлено, що студенти всіх напрямків одержали схожі результати щодо усіх вимірів (фізичного, психічного та ноетичного). Як зображено на рис. 1, вище від середнього розміщені психічні цінності, на середньому рівні – ноетичні, а нижче від середнього – фізичні.

Щодо ноетичного виміру особистості, то результати всіх груп схожі, студенти усіх факультетів виявили нижчий за середній рівень розвитку ноетичного виміру особистості (2,1). Це може засвідчувати, що труднощі в площині вище від наведених результатів не дають змоги гідно реалізувати ноетичні цінності в ділянці особистісного функціонування та формування, ставлення до волі, гідності, зацікавлення у вищих цінностях, інтенційності та ін.

Рис. 1. Порівняльний аналіз шкали обраних цінностей між факультетами

На рис. 1 бачимо нижчий за середній рівень розвитку цінностей на фізичному рівні у студентів англійської лінгвістики (1,6), а також низький рівень у студентів факультету міжнародних відносин (1,3) та прикладної лінгвістики (1,1). Це свідчить про те, що простежується тенденція до помірному розвитку фізичного виміру особистості, тобто студенти даних факультетів мають достатньо заспокоєні фізіологічні потреби, а також помірно концентруються на фізичних цінностях. Простежується певна ієрархія між факультетами, а саме: найбільш помірно сконцентровані на фізіологічних потребах студенти англійської лінгвістики, посередині – студенти факультету міжнародних відносин. А найменш сконцентровані на фізичних цінностях студенти прикладної лінгвістики.

Щодо розвитку психічних потреб, то на рис. 1 можна помітити, що психологічні цінності перебувають на рівні вищому від середнього у студентів англійської лінгвістики (3,3) та на високому рівні у студентів прикладної лінгвістики (3,9). Ці результати свідчать про те, що студенти прикладної лінгвістики виявляють найвищу тенденцію до розвитку конфліктів психічного виміру особистості (особистісне функціонування, психічна автономія, добре самопочуття, самоактуалізація, позиція в суспільстві). Студенти факультету міжнародних відносин знову посередені, хоча це не зменшує їхній загальний показник проблемності психічного характеру. Найнижчий показник у студентів англійської лінгвістики з достатньо вираженими психологічними проблемами.

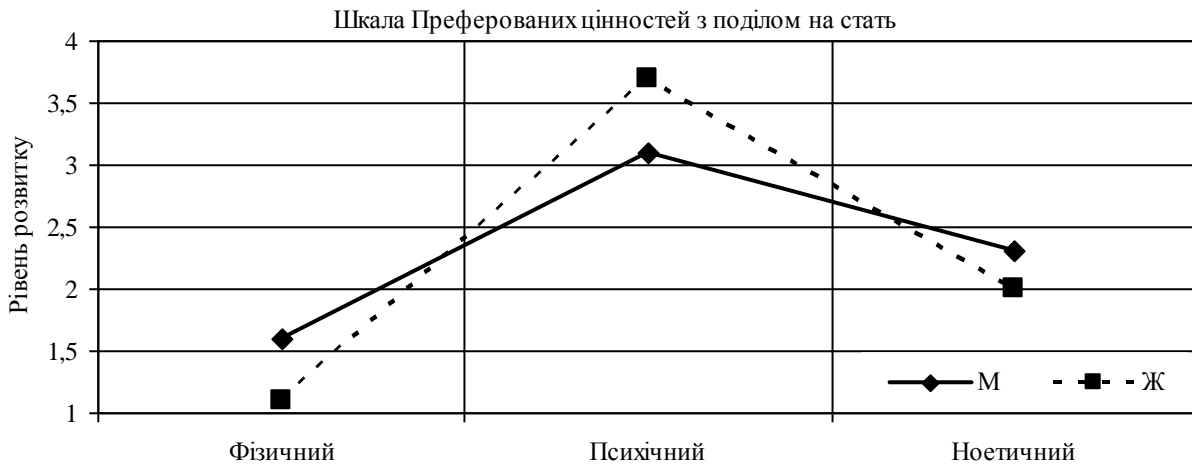

Рис. 2. Порівняльний аналіз шкал обраних цінностей за статями

Таблиця 1

Якісний показник обраних цінностей загалом, у дівчат та хлопців

N	ЗАГАЛОМ	Σ	%	ДІВЧАТА	Σ	%	ХЛОПЦІ	Σ	%
1	Здоров'я	49	41	Здоров'я	40	45	Здоров'я	9	29
2	Сім'я	38	32	Сім'я	35	40	Здоров'я	6	19
3	Кохання	24	21	Кохання	23	26	Здоров'я	5	16
4	Гроші	13	11	Гроші	11	13	Секс/Сім'я	5	16
5	Освіта	11	10	Освіта	11	13	Гроші	5	16
6	Мудрість	12	10	Мудрість	12	14	Освіта	3	10
7	Задоволення	14	12	Задоволення	14	16	Мудрість	4	13

На рис. 2 можна побачити відмінність результатів між статями студентів усіх факультетів. Як видно, психічні цінності домінують у всіх студентів цих факультетів, де у жіночій статі є вищий показник (3,9), ніж у чоловічій (3,3), ноетичні цінності перебувають на середньому рівні, простежується тенденція до вищого рівня розвитку ноетичного виміру особистості у хлопців (2,3), ніж у дівчат (2). Натомість, дівчата менше орієнтуються (1,3), на відміну від хлопців (1,6), на фізичний вимір особистості. Ці результати можуть свідчити про те, що емоційна вразливість на рівні психічного виміру особистості у дівчат більша. Вищі тенденції до розвитку ноетичного виміру особистості (почуття сенсу життя) у хлопців свідчать про більшу потребу цілеспрямованості у чоловічій статі та чіткіше формулювання мети у житті. Група хлопців є більш орієнтованою на фактичні події, а група дівчат більше керується спотвореною перцепцією, а саме – суспільними стереотипами.

Якісний аналіз (див. таблицю) свідчить про те, які цінності яка стать найбільше обирала. Як видно, загальні показники цілком збігаються з показниками групи дівчат, група хлопців несуттєво відрізняється у своїх виборах цінностей. Це можна пояснити тим, що на цих факультетах навчається мала кількість студентів чоловічої статі.

Найчастіше у загальній групі та у групі дівчат обирали такі цінності: здоров'я (41 та 45%), сім'я (32 та 40%), кохання (21 та 26%), гроші (11 та 13%), освіта (10 та 13%), мудрість (10 та 14%) та задоволення (12 та 16%). Натомість хлопці вибирали більше: здоров'я (54%), секс/сім'я (16%), гроші (16%), освіту (10%) та мудрість (13%). Ця статистика засвідчує,

що проблеми зі здоров'ям на першому плані, зазвичай досліджувані особи описували його як „здоров'я фізичне та психічне”, а також у хлопців здоров'я посідає перші три сходинки, що свідчить про вищий рівень концентрації на здоров'ї у чоловіків.

Сім'я у дівчат посідає більш важливе місце, ніж у хлопців. Кохання домінує лише у жіночій групі, що свідчить про романтичні ідеали нашого жіноцтва (на відміну від чоловіків). Не менш потрібними цінностями виявилися гроші, освіта і мудрість, які свідчать про практичний, а також консервативний підхід до життя студентської молоді. Це може бути пов'язано з нестабільним суспільно-економічним становищем країни.

І на останок дівчата залишили задоволення, а хлопці своє задоволення у вигляді сексуальної втіхи долучили до сім'ї, натомість на кінець залишили мудрість. Що вказує на прагнення гарного настрою та «особливого емоційного стану – радості», тобто незважаючи ні на що позитивне ставлення до життя. Натомість хлопці підійшли до свого вибору більш легковажно залишивши «старання» на останок, але при цьому практично поєднавши секс з сім'єю.

Високе насичення матеріальними цінностями щоденного життя та неповне усвідомлення своєї егзистенційної мети у житті призводить до поглиблення внутрішніх конфліктів, пов'язаних найчастіше з пошуком власної самоідентифікації та мети у житті, «яким я хочу бути», «яким бачу своє майбутнє». Натомість переорієнтація на розвиток ноетичних цінностей могла б призвести до більш творчого підходу до труднощів щоденного життя і при цьому розвитку моральних принципів та кращій орієнтації на мету власної егзистенції.

Вища емоційна чутливість дівчат дає змогу більше концентруватись на психологічних цінностях, типу сім'я, любов, освіта, що призводить до кращої адаптації в кризових умовах. Хлопці показали вищу тенденцію до розвитку ноетичних цінностей, цілеспрямованість, гідність, відповідальність, що якісно їх відрізняє від дівчат і дозволяє тримати більшу дистанцію до проявів щоденного життя. Ці особливості можна пояснити вихованими суспільними нормами.

Якісний аналіз засвідчує, що прагнення української студентської молоді є насамперед практичними (гроші – 11%, освіта та мудрість – 10%), а зі сторони дівчат навіть більш емоційні (сім'я – 40%, кохання – 26%). Це вказувало б на високу життєву зрілість та добру адаптацію до сьогоднішніх умов життя.

Натомість нижчі показники в сфері розвитку ноетичних якостей можуть виникати із суспільно-економічних умов екзистенції сучасного студентства. Проблеми з помешканням та роботою, невпевненість у завтрашньому дні зменшують шанси на розвиток ноетичних якостей сьогоднішньої молоді. Важливою проблемою для сучасної молоді залишається здоров'я,

майже 50% поставили цю цінність на перше місце.

Висновки

Отже, потрібно створити більші можливості для забезпечення потреб ноетичного та психологічного характеру з метою кращого розвитку вищих цінностей сучасної молоді. Для цього варто використати тренінги, психонавчання, групову терапію, коучінг, обмін досвідом з іноземними університетами та інше.

Важливим чинником дула б і суспільна стабілізація, яка б допомогла перевести увагу від щоденних проблем (де знайти житло та роботу), пропагувати здоровий фізичний та психічний спосіб життя, запевнити відповідну професійно-консультаційну допомогу для зменшення труднощів психологічного характеру.

Усі ці заходи, на нашу думку, допоможуть сучасній молодій людині задуматись над метою власного існування, зосередити увагу на цілісному та багатомірному розвитку своїх потреб для повноцінної самореалізації кожної особистості і використати ці скарби на користь майбутнього розвитку нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтко В. Психологічний словник / В. Войтко. – К.: Вища школа, 1982. – 218 с.
2. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – К.: PSYLIB, 2003. – 318 с.
3. Обуховский К. Галактика потребностей. Психология влечений человека / К. Обуховский. – СПб.: Речь, 2003. – 296 с.
4. Райгородский Д. Психология самосознания / Д. Райгородский. – Самара: БАХРАХ-М, 2000. – 209 с.
5. Adler A. Sens życia. Warszawa, Fundacja Promo-Lider, 1993. – 211 с.

REFERENCES

1. Voitko, V. (1982). *Psykhologichnyi slovnyk [Psychological Dictionary]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
2. Maslou, A. (2003). *Psikhologiya bytiya [A Psychology of Being]*. Kyiv: PSYLIB [in Russian].
3. Obukhovskiy, K. (2003). *Galaktika potrebnostey. Psikhologiya vlecheniy cheloveka [Galaxy of needs. Psychology of human addictions]*. St. Petersburg: Rech [in Russian].
4. Raygorodskiy, D. (2000). *Psikhologiya samosoznaniya [Psychology of self-consciousness]*. Samara: BAKhRAKh-M [in Russian].
5. Adler, A. (1993). *Sens życia [Sense of life]*. Warszawa: Fundacja Promo-Lider [in Polish].

О. М. Марчиняк-Дорош

НООЛОГОТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД КАК ЛИЧНОСТНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ В ФОРМИРОВАНИИ ЖИЗНЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В этой статье были рассмотрены различные теории иерархии ценностей человека, а также исследованы и проанализированы факторы, влияющие на формирование ценностей современного студенчества. Выводы из данных исследований указывают на то, что высшая целеустремленность и удовлетворение психических потребностей позволит снизить психологическую нагрузку (внутренние конфликты) студентов. Убеждения влияют на направление развития ценностей и эмоциональное развитие, формируют мировоззрение молодого человека. Практически-консервативный подход студентов помогает им в адаптации к современным условиям обще-

6. Popielski K. Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia. Lublin: RW KUL, 1994. – 418 с.
7. Frankl V.E. Man's search for meaning. Washington Square Press, 1996.
8. Człowiek – pytanie otwarte. Studia z logoteorii i logoterapii, pod. red. K. Popielskiego, Lublin: RW KUL, 1987.– 238 с.
9. Frankl V. E. Homo Patiens. – Warszawa: PAX. 1984. – 480 с.

6. Popielski, K. (1994). *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia [Noetic dimension of personality. Psychological analysis of the sense of life]*. Lublin: RW KUL [in Polish].
7. Frankl, V. E. (1996). *Man's search for meaning*. Washington: Washington Square Press [in English].
8. Popielski, K. (Eds.). (1987). *Człowiek – pytanie otwarte. Studia z logoteorii i logoterapii [The question of a human. Studies in logotherapy and logotherapy]*. Lublin: RW KUL [in Polish].
9. Frankl, V. E. (1984). *Homo Patiens*. Warszawa: PAX [in English].

ственно-экономического развития, но взамен не позволяет концентрироваться на развитии собственной экзистенции и субъективно-личностной активности, потребности достижений и самостановлении человека как целостной многомерной действительности.

Ключевые слова: иерархия жизненных ценностей, ноетическое – психическое – физическое измерение личности, аутодистанция, интенциональность.

O. M. Martsyniak-Dorosh

NOOLOGICAL AND THEORETICAL APPROACH AS A PERSONAL POTENTIAL IN THE FORMATION OF STUDENT YOUTH'S LIFE VALUES

This article deals with some interesting theories of human value hierarchy as well as discloses and analyses the factors that influence on formation of modern students' life values. The conclusions of this research point to the fact that higher concentration of the goals and satisfaction of psychical needs is able to relieve psychological stress (internal conflicts) of students. Different beliefs influence on the way of value and emotional development that form the world view of a young person. Practically conservative approach of students helps them in adaptation to modern conditions of social and economic development, but sometimes does not allow to concentrate on the development of their own existence and subjective and personal activity, on the need for achievements and self-becoming of a person as a holistic multidimensional reality. Higher emotional sensitivity allows girls concentrating more on the psychological values such as family, love and education leading to better adaptation to the conditions of crisis. Boys showed a higher tendency to develop noethic values, commitment and dignity, responsibility which qualitatively distinguish them from the girls. These features can be explained by common social norms. We need to create more opportunities to meet the needs of noethic and psychological development in order to improve supreme life values of today's youth. For this purpose we use training, group therapy, coaching, experience exchange with foreign universities and more. Public stabilization would help to pass the attention off from everyday problems (e. g. where to find housing and work) to promoting healthy physical and mental lifestyle and to assure appropriate professional assistance and consultation to reduce psychological difficulties. All these measures, we believe, will help today's young people to think about the purpose of their own existence and focus on holistic and multidimensional development of their needs for full self-realization of each person.

Keywords: life value hierarchy, noethic-mental-physical dimension of a personality, autodistance, intentionality.

Подано до редакції 11.07.14
